

Ampt Epe

Nr. 82 maart 1988

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, 8162 HB Epe.
Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'.

'AMPT EPE'

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 20,-- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : W. Terwel,
Apeldoornseweg 41,
8172 EH Vaassen,
Tel.: 05788 - 1455.

Secretaris/
Penningmeester : W. van Putten,
Hoofdstraat 80,
8162 AL Epe,
Tel.: 05780 - 13579.

Leden : M. Endendijk,
Mevr. Th. te Riele - ter Laak,
F. Zandstra.

Giro: 119.40.15 t.n.v. Penningmeester 'Ampt Epe' te Epe.

I.S.S.N. nr. 0166 - 2023.

Inhoud

Het bestuur in de gemeente Epe tussen 1818 en 1865,
deel 2.

Door J.W. Tetterode Ravestein.

3

Gemeentelijke zorg voor orde, rust en veiligheid in Epe
gedurende de 19e eeuw (8)
door L. van den Bremen.

20

Verslag samenkost van Oudheidkundige verenigingen
op de N.O. Veluwe
door G. Ruijs.

28

Verslag contactdag Stichting Regio Contact.
door D. te Riele

30

Gerritje Heering
door Lijda van den Bremen-Jonker

31

Léven
door Lijda van den Bremen-Jonker

34

Van de redactie
door R. Paasman

35

Boekennieuws
door D. te Riele

36

Het bestuur in de Gemeente Epe tussen 1818 en 1865, deel 2

In de vorige aflevering hebben we wat rondgedwaald in de Eper historie, vooral waar dat de sociale en economische kanten daarvan betreft, in globaal de eerste helft van de negentiende eeuw. Nu willen we ons dan wat meer gaan bezig houden met de organisatie van het bestuur in plattelandsgemeenten in vooral Gelderland en uiteraard met name in Epe. Om een aantal juridische kwesties komen we waarschijnlijk voor een goed begrip van de ontwikkelingen, niet heen. Immers bestuurlijke zaken worden in de vorige eeuw geregeld bij bestuursreglementen, die in de grondwetten van 1814 en 1815 zijn aangekondigd. Voor het platteland van Gelderland worden de eerste "Reglementen voor het bestuur ten plattelande" van kracht op 1 januari 1818. Deze reglementen blijken in de praktijk maar matig te voldoen. In 1825 worden ze dan ook een beetje bijgevijsd en in ietwat gepolijste versie blijven deze dan in werking tot 1851, het jaar waarin de eerste Gemeentewet haar intrede doet. Vanaf dat moment veranderen de verantwoordelijkheden van gemeentebestuurders opzienbarend, iets waar we in de volgende aflevering nog op hopen te wijzen. In deze aflevering gaan we tot 1825, het jaar dus van de gewijzigde reglementen.

Voor 1851 overigens onderscheidt men in ons land eigenlijk twee soorten gemeenten, te weten steden en plattelandsgemeenten. Bestuurlijk en electoraal bestaan tussen beide grote verschillen. Een van die verschillen is, dat de bevolking van het platteland totaal geen invloed kan laten gelden op de keuze van haar gemeentebestuurders, terwijl die invloed de stedelingen wel ten deel valt. Voor 1795 wordt met het platteland aangegeven het gezamenlijke grondgebied van een gewest, voor zover dat niet bij een stad behoort. dat gezamenlijke gebied vormt geen staatsrechtelijke eenheid. Ook heeft het platteland met betrekking tot de samenstelling van het bestuur van het gewest, in de meeste provincies, absoluut geen invloed, terwijl dat voor de steden wel geldt. De revolutionaire beweging

van 1795 heeft dit verschil tussen stad en platteland in principe ongedaan gemaakt, omdat dan voor het eerst in onze geschiedenis de gelijkheid van alle ingezetenen als staatsburgers wordt aanvaard. Met de staatsregelling van 1798 wordt het verschil tussen de voormalige stemhebbende steden en het monddode platteland officieel opgeheven ten gunste van dat platteland. Of dit alles ook tot meer invloed van burgers heeft geleid mag intussen worden betwijfeld.

Na de Franse tijd keert met de restauratiegedachte ook het verschil tussen stad en platteland terug.

Het gelderse platteland

Als we de situatie in plattelandsgemeenten vòòr 1814 (het jaar van de grondwet, waarin de bestuursreglementen worden aangekondigd) beschouwen, dan geeft het jaar 1795 een belangrijke ommekeer te zien. De revolutie van die dagen, die in het teken staat van de Franse democratiseringsgedachte, breekt met de tradities die gedurende eeuwen ook ten aanzien van platteland hebben gegolden. Zo kent men daarvoor op het platteland verschillende staatsrechtelijke instellingen als ambachten, baljuwschappen, polders en heemraadschappen. Het bestuur van die gebieden is volledig ondergeschikt aan de gewestelijke landsheer. De bevolking bezit in de meeste gevallen ook geen rechten t.a.v. de keuze van het bestuur, in tegenstelling tot de burgers in de steden, we vermeldde dat hierboven al. Ook zijn in die tijd het locale bestuur en de locale rechtspraak nog niet gescheiden, de gemeentebestuurder is dus tevens rechter. De bevolking op het platteland heeft over haar eigen plaatselijke bestuur in het geheel niets te vertellen.

In de ambten zoals Epe is een schout de belangrijkste persoon: zowel bestuurder als rechter. Zijn benoeming dank hij aan zijn landsheer. De voornaamste bevoegdheden van het toenmalige gemeentebestuur in plattelandsdorpen zijn: de keurbevoegdheid (het opstellen van verordeningen die veelal in de plaats kwamen van het ter plekke heersende gewoonterecht), het heffen van omslagen, de waterstaatszorg, de politie en de rechtspraak. Veranderingen komen vanaf 1795. Van belang is vooral de scheiding die dan wordt doorgevoerd tussen rechtelijke en uitvoerende macht, hoewel die scheiding in menig plattelandsgemeente nog niet meteen gerealiseerd wordt. Voorts worden

de Heerlijkheden afgeschaft en komen er regels voor stem- en kiesrecht. Ook wil men een begin maken met het tot stand brengen van meer eenheid en gelijkvormigheid van de verschillende gemeentelijke bestuursinstellingen en met het verkleinen van de verschillen tussen steden en platteland.

In de tijd hierna schijnt inderdaad, dat de gemeentebesturen democratischer zullen worden samengesteld en ook meer te vertellen gaan krijgen. maar die schijn heeft ook hier bedrogen. Ongetwijfeld zijn de bedoelingen goed geweest, maar in de praktijk verandert men daar alleen niet wezenlijk mee.

Het restje hoop op meer zelfstandigheid voor het gemeentebestuur in dorpen dat dan nog over is, gaat verloren in de tijd van de franse inlijving. Het bestuur in het land wordt geheel naar frans model omgebogen, zelfs de titels worden frans. De taak van het gemeentebestuur is vervallen tot een zuiver administratieve en dat geldt voor alle gemeenten en niet alleen voor die op het platteland. De scheiding bestuurder-rechter blijft gehandhaafd.

In 1813, na het wegvallen van het franse gezag en de komst van de prins, worden de franse benamingen voor allerlei functies afgeschaft en vervangen door nederlandse. Voor de rest laat men het bestuur nog maar even op zijn beloop. Het wachten is op een grondwet, die o.a. het bestuur opnieuw moet omschrijven. In 1814 en 1815 komen die grondwetten tot stand. In de jaren daarna komen de reglementen, die het regionale en locale bestuur nader uitwerken.

Van oudsher bestaat Gelderland uit een viertal kwartieren met elk een eigen bestuur. Na 1648 valt het kwartier Roermond af en blijven over de kwartieren Nijmegen, Zutphen en Arnhem. Het kwartier Arnhem is onderverdeeld in drie verschillende soorten ambten te weten landdrostambten, richteramten en scholambten. In het landdrostambt Veluwe, onderdeel van ^{het} kwartier Arnhem ligt het ambt Epe, omvattende de kerspelen Epe en Vaassen ^{en de} met een aantal bijbehorende buurtschappen. Tot 1795 wordt het bestuur in dit ambt uitgeoefend door ambtsjonkers, die zich konden laten adviseren door een schout.

In 1796 worden de ambtsjonkers terzijde geschoven. Zij zijn slachtoffer geworden van de nieuwe ideeën ten aanzien van het bestuur. In de ban van de heersende democratiseringsgedachten stellen de ver-

nieuwers in de plaats van de ambtsjonkers ambtsbesturen in, die ondanks de daaraan ten grondslag liggende goede bedoelingen, wat het praktische bestuur betreft in feite niet verschillen van wat de ambtsjonkers gedaan hebben. Het bestuur verandert dus nauwelijks, wel veranderen enkele benamingen.

In 1802 valt het ambt Epe, evenals de ambten Apeldoorn, Doornspijk, Heerde en Voorst, binnen het drostambt Neder-Veluwe. Dit drostambt ligt in het kwartier Veluwe, een van de drie kwartieren waarin Gelderland is verdeeld. Het sinds een paar jaar fungerende ambtsbestuur in Epe moest toen plaatsmaken voor een nieuw, dat serieus met de nieuwe ideeën zou omgaan. Zo wordt een raad gevormd van drie personen, onder voorzitterschap van de drost van de Neder-Veluwe, die in Elburg zetelt en mede belast is met het toezicht op het ambtsbestuur.

Reglementen van 1807 veranderen wederom iets aan de inrichting van het bestuur in ons land en delen weer wat andere namen uit. Het koninkrijk wordt verdeeld in departementen en die weer in kwartieren. Aan het hoofd van een departement staat een landdrost. Arnhem is de hoofdstad van het departement Gelderland. Dit departement bestaat wederom uit drie kwartieren. Aan het hoofd van elk kwartier een kwartierdrost, die toezicht houdt op de gemeentebesturen. Er komen in Gelderland twee klassen gemeenten nl. Arnhem, Zutphen, Nijmegen en de overige gemeenten.

Na korte tijd weer veranderingen, ditmaal door keizerlijke decreten van 1810 en 1811 (ons land is dan ingelijfd bij Frankrijk). Gelderland blijft departement maar de kwartieren worden naar frans voorbeeld arrondissementen genoemd. Het blijven er overigens drie, hoewel Nijmegen zijn zetel aan Tiel verloren ziet gaan. Hoofd van het departement wordt een prefect (opvolger dus van de landdrost). De onder-prefect (voorheen kwartierdrost) leidt een arrondissement. De gemeenten, omgedoopt in cantons en mairieën, vullen de arrondissementen op. Het voormalige ambt Epe is door de hervormingsdrang van de fransen gesplitst in twee mairieën nl. Epe en Vaassen. De maire heeft zowel te Epe als te Vaassen een municipaalraad (een soort gemeenteraad, maar zeker niet in de huidige betekenis) naast zich. De plaatselijke huishouding behoort tot de taak van maire en municipalen. Uitvoering van wetten en besluiten van het centrale gezag berust bij de prefecten en de onderprefecten.

Na het herstel van de onafhankelijkheid van ons land in november 1813 verandert er aanvankelijk bestuurlijk niet zo veel. Wel worden onmiddellijk de franse benamingen vervangen. Prefect wordt commissaris-generaal en onder-prefect commissaris. De maire van Epe en Vaassen, het was een en dezelfde persoon, wordt met schout aangesproken.

Met de grondwet van 1814 verdwijnen de commissarissen-generaal en treden gouverneurs in functie aan het hoofd van wat toen een provincie ging heten. De provincie Gelderland wordt vervolgens verdeeld in 17 hoofdschoutambten, die tezamen 107 schoutambten omvatten. Epe en Vaassen vallen samen met Apeldoorn en Voorst onder het hoofdschoutambt Middel-Veluwe. De taak van de hoofdschout (opvolger van de onder-prefect uit de franse tijd) is hoofdzakelijk het uitoefenen van toezicht op de lagere organen, vooral op de gemeentebesturen ten plattelande. Ook moet hij adviezen geven aan de gouverneur en aan gedeputeerde staten over te nemen maatregelen in een gemeente.

Het bestuur in plattelandsgemeenten zoals Epe wordt toevertrouwd aan door de koning benoemde schouten. Deze schouten woden bijgestaan door gemeenteraden waarvan de leden door gedeputeerde staten woden aangewezen. Ook benoemen gedeputeerde staten uit de raad twee assessoren (een soort wethouders) die de schout helpen bij het dagelijks bestuur. Een en ander is bij bestuursreglement geregeld.

Dit reglement voor het gelderse platteland wordt door de koning goedgekeurd op 11 februari 1817. Op 1 januari daarop volgend worden de reglementen in Epe en Vaassen van kracht. Met ingang van dat tijdstip zijn Epe en Vaassen samengevoegd tot een schoutambt, waarvan het grondgebied gelijk is aan dat van voor de splitsing.

De bestuursreglementen in Gelderland van 1817

In de grondwetten van 1814 en 1815 (wijziging van de grondwet was noodzakelijk omdat België en Nederland tot een koninkrijk waren samengevoegd) zijn reglementen aangekondigd, die het bestuur op het platteland nader moeten omschrijven. Provinciale staten zijn verantwoordelijk voor de totstandkoming van dergelijke reglementen. Uiteindelijk behoeven deze dan nog de goedkeuring van de koning. De meeste reglementen op het bestuur ten plattelande worden van

kracht in de jaren 1815 tot 1818. De onderlinge verschillen, die de provincies aanbrengen zijn niet echt groot, maar ze zijn er toch duidelijk

Kijken we nu even naar wat de reglementen in Gelderland voor de meeste plattelandsgemeenten regelen, dan constateren we eerst, dat het bestuur gevormd moet worden door een schout en een gemeenteraad van drie tot negen leden. Aangaande de taken van de gemeenteraad schrijft dit reglement voor, dat de raadsleden plaatselijke keuren en verordeningen kunnen opstellen, die niet in strijd mogen zijn met landelijke wetten. Daarnaast heeft de raad de zorg voor enige financiële zaken die overigens wel altijd de instemming van gedeputeerde staten vereisen. Onder deze aangelegenheden vallen: het regelen van plaatselijke belastingen en de aan- en verkoop van gemeentelijke bezittingen. De raad moet ook een begroting opstellen en die aan gedeputeerde staten voorleggen. Ook wijzen de raadsleden de kerkvoogden in hun gemeenten en de besturen van de gestichten van liefdadigheid aan. Verder mag de raad voorstellen doen omtrent de bezoldiging van ambtenaren in de gemeente. De raad benoemt ook die gemeenteambtenaren en voorziet hen van een instructie. Ook de organisatie van verkiezingen berust bij het gemeentebestuur. Controle op dit alles wordt uitgeoefend door gedeputeerde staten of door een hoofdschout, een overblijfsel uit de franse staatsinrichting. Gelderland is nl., evenals alle overige provincies in ons land, opgebouwd uit een aantal hoofdschoutambten, die weer onderverdeeld zijn in een aantal gemeenten. Een hoofdschout heeft geen bestuursapparaat achter zich, hij functioneert geheel zelfstandig. Het is zijn taak toezicht te houden op de gemeenten in zijn hoofdschoutambt en hij moet zorgen voor de uitvoering van de besluiten van hogere overheden, we wezen daar al op. Zijn aanwezigheid is er het bewijs van, dat een plattelandsbestuur zelfstandig niets te regelen heeft. Wanneer met de invoering van de gemeentewet (1851) de verantwoordelijkheden van de gemeenten toenemen, komt het instituut hoofdschout ook te vervallen. In de plattelandsgemeenten dus een schout, door de koning te benoemen, en een aantal raadsleden, door gedeputeerde staten aan te wijzen. In de voormalige Heerlijkheden echter blijft de Heer inspraak houden bij benoemingen van bestuurders in het gebied: in veel gevallen schuift hij zichzelf met succes naar voren als schout. De raadsleden woden voor de eerste maal benoemd, buiten enige voordracht om,

onmiddellijk door gedeputeerde staten en later in de meeste gevallen op voordracht van de gemeenteraad, uit een opgave van een tweetal kandidaten voor iedere vacante plaats. Uit de raadsleden wijzen gedeputeerde staten twee assessoren (wethouders) aan op voordracht van de gemeenteraad. Uiteraard moet de raad bestaan uit de "aanzienlijkste ingezetenen".... De gelderse reglementen schrijven geen periodiek aftreden voor, wie eenmaal tot raadslid is benoemd, blijft dat tot zijn dood toe.

In deze staatkundige constructie: provinciaal bestuur, hoofdschout en gemeentebestuur, is de bevoegdheid van laatstgenoemde instantie wel erg gering. We kunnen daar niet genoeg op wijzen! Van enig zelfstandig handelen van de gemeentelijke overheid is in feite geen sprake. Vrijwel niets kan worden gedaan buiten gedeputeerde staten om. Het is duidelijk, dat bij de opstelling van de reglementen, de provincies zich zelve de meeste invloed hebben toegemeten.

Ook het provinciale bestuur is per provincie geregeld. In Gelderland worden dergelijke reglementen in 1817 van kracht. Er wordt o.a. in voorgeschreven de samenstelling van provinciale staten en de gang van zaken bij de verkiezing van de statenleden. In het kort komen die hierop neer. Provinciale staten bestaan uit gekozenen door de drie standen: de ridderschappen (de meest vermogende edelen), de steden en de landelijke stand (gevormd door de belastingbetalers die op het platteland woonachtig zijn).

De verkiezing van leden uit de landelijke stand verloopt ongeveer als volgt. Per kiesdistrict kiezen de stemgerechtigden een kiescollege van twaalf personen. Deze kiescolleges kiezen een vastgesteld aantal leden in provinciale staten, nl. elke stand 30 leden. De gemeentebesturen organiseren de stemmingen die ieder jaar plaatshebben. Zij stellen daartoe lijsten op met stemgerechtigden, dat zijn mannen van 23 jaar en ouder, die een bepaald bedrag aan belasting betalen in de grondbelasting en personele belasting. Vanaf 1817 is men in Gelderland stemgerechtigd bij een censusbedrag van f 25,—. Om tot kiezer in een kiescollege te worden gekozen moet men in Gelderland voor f 50,— worden aangeslagen. In die provincie dus een dubbele census om verkiesbaar te zijn. In andere provincies kunnen de verschillen tussen deze bedragen nog wel groter zijn, bv. in Holland respectievelijk f 30,— en f 150,— en in Friesland zelfs f 30,— en f 200,—. Ook de namen van de passieve kiezers worden door de

gemeente geïnventariseerd. Kort voor de verkiezingen krijgen alle stemgerechtigden een lijst met de namen van de verkiesbaren (de passieve kiezers). Op een stembiljet moet iedere stemgerechtigde maximaal twaalf namen aankruisen. Op de dag van de verkiezingen worden deze biljetten, die de stemgerechtigde van een handtekening moest voorzien, aan huis opgehaald.

Het bestuur in Epe tussen 1818 en 1825 *

Op zaterdag 3 januari 1818 komen te Epe in vergadering bijeen de heren mr. G. Tulleken, schout van het schoutambt Epe, Aart Overbosch, Evert Vermeer, Gerrit Terwel, Aart Labots en Jacob Dalhuizen. Tulleken heeft de anderen uitgenodigd. Hij leest een brief voor van de hoofdschout voor de Middel-Veluwe, kwartier Arnhem, provincie Gelderland, waarin staat dat gedeputeerde staten de volgende benoemingen hebben gedaan voor assessoren en gemeenteraden in het schoutambt Epe: Aart Overbosch en Aart Jonker tot assessoren, Evert Vermeer, Gerrit Terwel, Aart Labots en Jacob Dalhuizen tot gemeenteraden. Een en ander vloeit voort uit de reglementen voor het bestuur van plattelandsgemeenten in de provincie Gelderland. De benoemden kunnen niet allen worden beëdigd, want Jonker heeft de dag tevoren de schout laten weten zijn functie niet te willen aannemen. Waarom juist deze mensen zijn uitgezocht in de gemeenteraad plaats te nemen is niet duidelijk, maar uit de weigering van Jonker blijkt wel dat de kandidaten niet zijn gepolst alvorens het te benoemen. De keuze is trouwens vrij willekeurig. In het vorige hoofdstuk is al opgemerkt, dat de benoeming van raadsleden volgens de reglementen van 1817 voor de eerste keer geschiedt door gedeputeerde staten buiten iedere voordracht om.

Ook in de vacature, die door de weigering van Jonker ontstaat, wordt door gedeputeerde staten voorzien. Enige dagen later wordt bekend dat tot raadslid is benoemd Pieter de Bruin. In de eerste raadsvergadering wordt Overbosch beëdigd als assessor, ook al op last van gedeputeerde staten. Dat had eveneens bij Jonker moeten gebeuren. De Bruin wordt enkele dagen later ook in die hoedanigheid diens plaatsvervanger.

Geheel conform de reglementen telt Epe zes raadsleden. Daarenboven is de schout tevens raadslid en trouwens ook secretaris, een

combinatie van functies, die veel voorkomt in die periode. Periodiek aftreden van raadsleden kent men, althans in Gelderland, niet. Wel moeten jaarlijks de assessoren opnieuw benoemd worden. Daartoe stelt aan het eind van elk jaar de raad een lijstje op van twee kandidaten, die vervolgens door gedeputeerde staten worden benoemd. In Epe zijn de in 1818 aangewezen assessoren steeds voorgedragen voor herbenoeming en het is begrijpelijk dat gedeputeerde staten deze voordracht ook altijd over nemen. Zij bevestigen daarmee hun eigen keuze.

* In Mededelingenblad "Ampt Epe" nr. 71 blz. 8-13 verscheen een artikel met dezelfde titel als dit hoofdstuk en geschreven door dezelfde auteur. In dit hoofdstuk zal men veel aantreffen dat men ook in het eerder gepubliceerde artikel heeft kunnen lezen. Toch bevat dit hoofdstuk voldoende nieuws om publikatie in dit bestek te rechtvaardigen.

Er is al op gewezen, dat Epe en Vaassen per 1 januari 1818 weer een gemeente zijn. Gedeputeerde staten hebben bij de keuze van de raadsleden heel duidelijk rekening gehouden met de verschillende dorpen waaruit Epe bestaat, drie uit Epe, twee uit Vaassen en een uit Oene. De praktijk wijst uit, dat deze verdeling als er een vacature moet worden opgevuld aangehouden blijft (vergelijk tabel 1)

Tabel 1: gemeenteraadsleden in Epe tussen 1818 en 1825. Voor de naam van elk raadslid staat een volgnummer, dat aangeeft de chronologische volgorde waarbij men in de Raad kwam. Een stippellijn verdeelt de tabel in tweeën. Boven die lijn staan de raadsleden vermeld die per 1 januari 1818 gelijktijdig zijn benoemd. Onder die lijn staan dan die raadsleden die gedurende 1818 en 1825 de optredende vacatures vervulden. Achter de namen van laatstgenoemden is steeds tussen haakjes vermeld het raadslid voor wie men in de plaats kwam. Ook bij de opvolging van assessoren is tussen haakjes het nummer vermeld van de assessor die werd opgevolgd.

Ook bij het overzicht van raadsleden in de volgende aflevering zal dit systeem van noteren gebruikt worden.

naam	beroep	benoemd per	vertrokken per	reden vertrek
1. mr. Gerardus Tulleken, Epe	schout/notaris	1-1-1818	13- 1-1819	ontslag gevr.
2. Aart Overbosch, Epe	assessor	1-1-1818	12- 8-1829	overleden
3. Aart Jonker, Epe	papiermaker	1-1-1818	1- 1-1818	weigert
4. Evert Vermeer, Epe	koopman	1-1-1818	28- 5-1823	overleden
5. Gerrit Terwel, Vaassen	smid	1-1-1818	26-11-1821	ontslag gevr.
6. Aart Labots, Vaassen	admin. kerkvoogdij	1-1-1818	26-11-1821	ontslag gevr.
7. Jacob Dalhuizen, Oene	assessor in '43	1-1-1818	1-10-1851	niet gekozen
8. Pieter (Koekoek) de Buijn (3), Epe	assessor	7-1-1818	29- 3-1843	overleden
9. Mr. Gustaaf Willem van der Feltz (1), Epe	notaris/dijkgraaf schout/secretaris	8-7-1818	17- 7-1855	niet herkozen
10. Willem Loogen (5), Vaassen	landbouwer	28-2-1822	14- 3-1842	overleden
11. Aart Brouwer (4),	bierbrouwer	11-7-1823	2- 1-1846	overleden
6. Aart Labots (6), Vaassen	admin. kerkvoogdij	5-11-1823	6- 4-1849	overleden

Als we de beroepen van de raadsleden bezien, dan valt op, dat de landbouwers niet in de eerste raad vertegenwoordigd zijn. De raadsleden die later komen, 25 in getal tot aan 1851 (we komen hier in de volgende aflevering op terug) tellen we maar vier landbouwers in hun gelederen. Voor een gemeente, waar de landbouw zo belangrijk is, wel een karig aantal. Weerde men die boeren liever? De diepere oorzaken zijn niet met zekerheid te achterhalen. Duidelijk is, dat de industrie, handel en ambachten beter vertegenwoordigd zijn in de raad. De "heren" hebben de voorkeur boven de "boeren", dat is wel duidelijk.

We merkten al op, dat van periodiek aftreden althans in Gelderland tot 1825 geen sprake is. In principe geldt een benoeming voor het leven. Overlijdt iemand, dan stelt de raad een dubbeltal kandidaten voor aan gedeputeerde staten, die dan hun keuze maken. Tot 1825 is dat in Epe slechts eenmaal hoeven te gebeuren n.l. in 1823 toen raadslid Evert Vermeer overleed. In het notulenboek is goed na te gaan hoe na de dood van Vermeer in de ontstane vacature wordt voorzien. In de raadsvergadering van 11 juni van dat jaar zet elk raadslid de naam van een door hem geschikt geacht persoon "de nodige vereischten bezittenden" op een stembriefje. Bij het openen van de stembriefjes blijkt dat Aart Brouwer, bierbrouwer te Epe de meeste stemmen heeft vergaard. Hij wordt dus kandidaat nummer een van het dubbeltal. Hoewel dat niet blijkt uit de bronnen is het aannemelijk, dat er per kandidaatplaats een aantal gegadigden naar voren wordt geschoven. Over die gegadigden stemt men. Voor de tweede kandidaat worden dan weer nieuwe namen genoemd. Uit de stemming blijkt dat bijv. de nummers twee en drie die bij de stemming voor de eerste kandidaat ook stemmen hadden vergaard, dan in het geheel geen stem krijgen. Zij doen kennelijk niet meer mee bij de stemming voor de tweede plaats. Kandidaat nummer twee wordt Lambert van Gerrevink, koopman en winkelier te Epe. Deze twee namen worden door de schout opgestuurd naar gedeputeerde staten te Arnhem. Op 11 juli maken deze bekend, dat Brouwer beëdigd kan worden.

Dat met dit benoemingssysteem niet altijd zo betrekkelijk snel een nieuw raadslid kan aantreden, blijkt wel uit het onderstaande. In 1821 ontstaat er een meningsverschil in de raad, waarvan het fijne niet op tafel te krijgen is. Het heeft er overigens alle schijn van, dat we hier te doen hebben met een van de vele conflicten die zich zelfs tot op

de dag van vandaag afspelen op allerlei niveaus en die terug te voeren zijn op belangentegenstellingen tussen de dorpen Epe en Vaassen, wie kent er geen voorbeelden van...?

Tekenend is het volgende zinnetje dat Van der Feltz in het notulenboek schrijft over deze affaire (...) dat ook de verweidering van den zelve uit dezelve niet anders is geweest dan een ingebeeld ongelijk naar het kerspel Vaassen (...).

In ieder geval leidt deze onenigheid ertoe dat de vaassense raadsleden Labots en Terewel getweeën hun ontslag uit de raad aanbieden, iets wat in die tijd buitengewoon ongebruikelijk was en ook zeer onbehoorlijk werd gevonden. Tijdens een bezoek aan beide afvallige heren tracht de burgemeester te vergeefs de ontslagaanvraag ongedaan te maken. In twee vacatures moet dan worden voorzien. Voor elke teruggetredene wordt een tweetal namen genoteerd, daarbij dezelfde procedure volgende als bij de vacature Vermeer is beschreven. Voor Terwel zijn dat Jannes Mulder, papiermaker en Frans Palm, winkelier, beiden uit Vaassen. Voor Labots komen onder elkaar te staan Johannes de Goeijen, papiermaker, en jonkheer F.C.T. d'Isendoorn à Blois tot de Cannenburgh, lid van de ridderschap in Gelderland en kennelijk zo gewichtig, dat je die in officiële stukken niet mat z'n voornaam aan kunt duiden. Deze laatste hebben we in de vorige aflevering al ontmoet als beschermheer van de katholieken in Vaassen en Epe. Deze man is zeer invloedrijk. Velen in Vaassen zijn voor hun bestaan van hem afhankelijk.

Volgen we nu de benoemingsprocedure verder dan constateren we dat op 19 januari 1822 een brief binnenkomt van de hoofdschout, waarin deze meldt dat gekozen zijn door gedeputeerde staten De Goeijen en vanzelfsprekend jonkheer d'Isendoorn, het dubbeltal dus dat voor Labots is opgegeven.

Gedeputeerde staten zijn klaarblijkelijk in het geheel niet verplicht een kandidaat per dubbeltal te nemen. Dit maakt de invloed van de raad op de benoeming nog geringer. Het kan trouwens nog erger. De gedeputeerden kunnen een opgegeven dubbeltal ook geheel negeren, zoals we straks zullen zien. De gemeente moet dan net zo lang een nieuwe voorleggen, tot men in Arnhem een keuze kan maken. Zowel De Goeijen als d'Isendoorn à Blois weigeren intussen en de raad buigt zich over twee nieuwe dubbeltallen. Uit die weigeringen, er was er eerder ook al een, is wel op te maken, dat het lidmaatschap van de gemeenteraad

in een dorp als Epe echt niet zo'n begerenswaardig baantje was, zeker niet voor een welgesteld iemand die naar invloed streeft. De geringe invloed die men als raadslid kan uitoefenen als gevolg van het weinig flexibele bestuursreglement en de vele opgelegde voorschriften van hogerhand, voor de uitvoering waarvan men zorg moet dragen, zullen hier wel voor een belangrijk deel debet aan zijn. Maar goed, de raad komt met nieuwe kandidaten. Dat zijn voor de eerste vacature wederom Jannes Mulder en Frans Palm, men wil kennelijk duidelijk maken een van deze heren in hun gelederen opgenomen te willen zien, alsmede Willen Loogen, landbouwer, en Jan Boks, winkelier. Allen uiteraard uit Vaassen. Op 28 februari volgen via de gebruikelijke weg de benoemingen. Jannes Mulder, bij gebrek aan beter of tegemoet komend aan de wens van de raad - het is niet duidelijk - is aangewezen, maar weigert. Willem Loogen kan door de schout wel feestelijk worden binnengehaald. Een vacature blijft bestaan. Weer twee namen naar Arnhem: Frans Palm, voor de derde maal, en Jan Lamberts Mulder, koopman in hout. Een benoeming volgt in het geheel niet. Gedeputeerde staten laten zich trouwens met betrekking tot deze kwestie niet meer horen. Geen stuk is te vinden, waaruit een afwijzing van beide kandidaten valt op te maken. Zo telt de gemeenteraad van Epe vanaf dat moment nog maar zes leden met inbegrip van de schout.

In de raadsvergadering van 22 augustus 1823 stelt Van der Feltz rouwmoedig vast dat het ongewenst is dat de raad onvoltallig blijft. Geschikte kandidaten uit Vaassen, die tevens kans op benoeming hebben kan de raad evenwel niet meer vinden. Er schijnt nog maar een potentiële kandidaat te zijn en dat is de eertijds teruggetreden Labots: Terwel is inmiddels overleden. De burgemeester deelt mee de gezindheid van Labots aangaande het opnieuw aanvaarden van een plaats in de raad te hebben gepolst waarbij deze zich bereid heeft verklaard weer toe te zullen treden bij een eventuele benoeming. Dit is de enige keer dat we gemerkt hebben dat iemand vooraf officieel gepolst is. Het is hier natuurlijk ook een bijzonder geval. Nadat de raadsleden nog eens uitspreken en in de notulen van die vergadering laten vastleggen, dat het conflict uit het verleden geenszins aan hen heeft gelegen, wordt het volgende dubbeltal aan gedeputeerde staten ter overweging voorgelegd: Aart Labots en Jan Mulder. Ruim twee maanden duurt het voordat de benoeming van Labots afkomt, terwijl gedeputeerde staten voordien slechts een maand nodig hadden.

Wat bij dit alles intussen blijft verbazen, is het volslagen onvermogen van de raad enige directe invloed uit te oefenen op de bemanning van zijn college.

Het is niet duidelijk wanneer men geschikt wordt bevonden in de raad zitting te nemen. Er wordt wel gesproken van bepaalde eisen waaraan de kandidaat moet voldoen, maar welke die eisen zijn is nergens goed omschreven. Ook de criteria die gedeputeerde staten aanleggen bij hun benoemingsbeleid zijn vaag. In ieder geval is het niet zo dat een gemeenteraadslid moet voldoen aan enige censusvoorwaarden. Zo komt Aart Jonker, die in 1818 weigert zitting te nemen in de raad en zelfs voorgedragen is voor het assessorschap, in 1817 niet voor op de lijst van stemgerechtigden. Dat geldt ook voor de Vaassenaar Terwel. En als de census wel een rol had gespeeld dan had Jannes Mulder, die op de lijst van verkiesbaren staat, al in eerste instantie gekozen kunnen worden. Jan Lamberts Mulder, de koopman in hout, staat ook jaarlijks op die lijst maar wordt niet benoemd. Waar het de benoeming van raadleden betreft moeten we dan ook nogmaals concluderen dat het volslagen onduidelijk is welke criteria men hanteert. Een ding lijkt zeker, het bezitten van het stemrecht, dus belasting betalen, speelt daarbij geen doorslaggevende rol. Willekeur is troef.....!

Bezien we nu wat de activiteiten van schout en raadsleden in Epe zijn, dan komen we tot het volgende. Volgens het reglement van orde voor raadsvergaderingen van het schout-ambt Epe moet eenmaal per maand vergaderd worden. Als de schout dat nodig acht kan deze frequentie worden opgevoerd. Het aantal feitelijke vergaderingen verschilt nogal van jaar tot jaar, maar twaalf of meer was toch wel uitzondering (zie tabel 2).

1818 - 9 maal	1823 - 8 maal
1819 - 12 maal	1824 - 7 maal
1820 - 7 maal	1825 - 10 maal
1821 - 12 maal	(tot de invoering van de nieuwe reglementen)
1822 - 15 maal	

tabel 2: aantal raadsvergaderingen per jaar tussen 1818 en het moment waarop in 1825 de nieuwe bestuursreglementen van kracht worden.

Aanleiding tot het beleggen van een vergadering is in bijna alle gevallen een of meer binnengekomen brieven van de hoofdschout namens gedeputeerde staten of gouverneur of van andere instanties of personen. Na voorlezing van die ingekomen stukken en eventuele beraadslaging daarover, komen indien nodig nog andere zaken aan de orde. Wat direct in het oog springt bij het doornemen van de notulen van raadsvergaderingen is, het begint eentonig te worden, dat de raad nauwelijks enige bevoegdheid heeft iets van enig belang zelf te beslissen. De bijeenkomsten worden voor een belangrijk deel gevuld met bekendmaking van verordeningen die moeten worden uitgevoerd. In de rest van de vergadertijd bespreekt men zaken die vervolgens aan gedeputeerde staten of gouverneur ter bekrachtiging worden opgestuurd. De enige invloed van de raad bestaat hierin dat hij vaak het initiatief tot iets neemt en dan aan hogere instanties om toestemming vraagt. Alleen in zuiver plaatselijke en dan alleen aangaande particuliere belangen van ingezetenen kan de raad zelfstandig min of meer onafhankelijk beslissen.

- 3 januari: -benoeming assessoren en raadsleden
- 27 januari: -onenigheid over een stuk grond met de weduwe L. Scholten
- arresteren van verordeningen voor het schoonhouden van wegen en het bouwen van hutten alsmede voor het afgraven van gemeentegronden
- 14 maart: -arresteren van verordeningen voor het wegen alsmede voor broodzetting
- 31 maart: -vaststellen tractementen raadsleden
- opstellen begroting voor 1818
- 15 april: -opstellen van kiezerslijsten voor de verkiezingen van provinciale staten
- benoeming directies van brandspuiten te Epe
- 26 april: -n.a.v. een brief van de schout van Apeldoorn om in een commissie te gaan zitten
- 27 juli: -opstellen staat van de begroting
- diverse kleine zaken w.o. achterstallige betaling vroedvrouw
- 27 november: -voordracht assessorenbenoeming voor 1819

22 december:-n.a.v. problemen over een stuk grond met de schoolmeester
-opstellen van de begroting voor 1819
-over het instellen van een nachtwacht

:tabel 3: Overzicht van wat er tijdens de raadsvergaderingen in 1818 besproken werd.

Tabel 3 geeft een overzicht van wat er in het jaar 1818 zoal ter tafel is gekomen tijdens zo'n raadsvergadering, waarbij ingekomen brieven die voor kennisgeving zijn aangenomen gemakshalve zijn weggelaten. Bezien we de invloed van de raad op de in dat jaar behandelde kwesties dan kunnen we globaal een driedeling maken, zoals die hierboven al werd aangegeven. Ten eerste: in het geheel geen invloed, bijv. bij benoemingen. Vervolgens zijn er zaken, waarbij de raad een voorstel mag doen, dat goedkeuring vereist. Dit geldt o.a. voor de in het overzicht genoemde verordeningen, het opstellen van de begrotingen, het vaststellen van de tractementen van raadsleden (zie tabe 4), problemen rond de achterstallige betalingen aan de vroedvrouw en een aanvraag voor het instellen van een nachtwacht. Tenslotte is dan nog het zelfstandig afwikkelen door de raad. Dit kon slechts in een paar gevallen nl. de onenigheid over de eigendomsrechten van de weduwe Scholten op een stukje grond (vergadering van 27 januari), de benoeming van de directeurs van de brandweer (vergadering van 15 april) en de problemen over een stukje grond met de schoolmeester (vergadering van 22 december).

schout	f 800,— per jaar
secretaris	f 300,— per jaar
assessor	f 100,— per jaar
raadslid	f 75,— per jaar

tabel 4: Tractementen voor de gemeenteraadsleden per maart 1818. Deze bedragen zijn tot 1851 ongewijzigd gebleven.

Nogmaals, ook hieruit moge blijken dat het voeren van een zelfstandig beleid door het gemeentebestuur niet mogelijk is. Wel lijkt het mogelijk dat een gemeentebestuur initiatieven ontplooit en daarmee naar de provincie stapt. In Epe is van dergelijke initiatieven niet veel te merken. De raad beperkt zich daar strikt tot zaken die afgewikkeld moeten worden. Voor de rest laat men de zaken maar zoveel mogelijk op zijn beloop.

Buiten het onmiddellijke raadsgebeuren om kan de schout ook nog enige invloed laten gelden. Hij staat in schriftelijk contact met de hoofdschout, gedeputeerde staten en de goeverneur. Een enkele maal maakt hij in brieven ook zijn persoonlijke wensen kenbaar. Ongetwijfeld zal dat op het hele gemeentelijke gebeuren zijn invloed hebben gehad. We zullen dat waar het Epe en Van der Feltz betreffen nog eens onderzoeken en we doen daar in dit blad t.z.t. zeker verslag van.

Ook in de jaren na 1818 een zelfde beeld wat de activiteiten van de raad betreft als hierboven geschetst. Veel zaken keren jaarlijks terug. Een kwestie die in 1818 niet gespeeld heeft maar later wel, is de bevoegdheid van de raad kerkvoogden en notabelen te benoemen voor de hervormde kerken in de drie dorpen. Onder de benoemde personen bevinden zich in alle voorkomende gevallen raadsleden. Iets wat trouwens geldt voor alle benoemingen van notabelen die aan de raad worden overgelaten. De benoemden zijn steeds weer raadsleden. Waarschijnlijk is ook, dat het uitzicht op allerlei baantjes voor sommige weinig ambitieuze en niet al te vermogende lieden een reden is geweest een benoeming als raadslid in een dorp als Epe te aanvaarden. Eer viel er niet aan te behalen.

J.W. Tetterode Ravestein
(wordt vervolgd)

Gemeentelijke zorg voor Orde, Rust en Veiligheid in Epe gedurende de 19e eeuw.

De onbezoldigd gemeente/rijks-veldwachter

Al vrij spoedig na de komst van de gemeenteveldwachter zien we ook de onbezoldigd en/of buitengewoon gemeenteveldwachter verschijnen. Deze wordt benoemd door de goeverneur der provincie, later de Commissaris des Konings, op verzoek van de gemeente of een particulier persoon. In het laatste geval werd het advies van de burgemeester ingewonnen.

Zo worden in 1828 Jan en Hendrik Visch, als boswachter in het Gortelse Bos, benoemd tot buitengewoon veldwachter. In 1832 verzoekt de heer Rauwenhoff, eigenaar van Tongeren, om Hendrik Wicherts, bosbaas in Tongeren, te benoemen tot buitengewoon gemeenteveldwachter. De burgemeester ondersteunt dit verzoek en Van Egteren wordt als zodanig benoemd. In 1834 krijgt Van Egteren ook een vergunning om op schadelijk wild te jagen.

Uit een gemeentelijke opgave d.d. 22-8-1834, blijken er in de gemeente drie buitengewone veldwachters te zijn, nl. Jan en Hendrik Visch uit Gortel en Hendrik Wichers van Egteren uit Tongeren.

In diezelfde opgave worden als "scheuter" genoemd: Aart van Essen, Jan Martens Hein, Peter Rijnt v.d. Brink, Timen Hendriks van Putten, Gerrit van Werven en Willem Speldekamp.

Deze scheuters werden dus wel opgegeven bij het politiebested, maar niet als buitengewoon veldwachter. Deze scheuters of schoters waren in dienst van de verschillende boerschappen belast met zowel bode- als politiediensten.

Uit brieven die de burgemeester in 1868 schreef aan de C.d.K. over de toenmalige situatie van de buurtgronden in Epe, blijkt he volgende over de scheuter:

"De meesten(buurtschappen, v.d.b.)hebben hun eigen scheuter of veldwachter, bezitten nog keuren welke steeds als nog geldig door de rechtelijke macht worden beschouwd. Er worden op geërfdenvergaderingen besluiten genomen waaronder er zijn die men als keuren mag beschouwen, en dat het Kantongerecht te Apeldoorn wel degelijk vonnissen heeft gewezen in het faveur

dier keuren op proces-verbaal door de zoogenaamde scheuters of veldwachters dier buurtschappen, opgemaakt en voornamelijk bestaande in het verbod op zekere plaatsen in het algemeen veldplaggen of poffen te mogen steken of met schapen te mogen weiden binnen oude bestaande doelen.

Het Boeregte en wetten van het Boeregt Empts en Westendorp, werd in 1722 vastgesteld. Het is (in transcriptie) aanwezig in het Rijksarchief Arnhem. Het bestaat uit drie Capittels, waarvan Capittel 3 de rechten en plichten van de Schoter beschrijft.

Van den Schoter.

1. *Den Schoter sal zien een beëdigd persoon daer niet op te zeggen en is die zijn eedt voor den Heer Landdrost off zijne geauthoriseerde heeft afgelegd.*
2. *Den Schoter zal den Boerigter en Erffgenamen wegens zijne affitie aengaende het boerrigt gediensstigh moeten zien, waartoe zij hem van nooden zullen hebben.*
3. *Den Schoter zijn jura van boden en schutten int boerigt is St. Jacob de roggengerven te haelen en Paesens de eijeren nae ouder gebruyck.*
4. *Den Schoter zijn jura van uytheemsen (buyten het boerigt) die hij buyten schut off op andere fouten kriegt is seshien stuyvers.*
5. *Den Schoter zijn jura van pandinge off pand te haelen is vier stuyvers en van de vercoopinghe seshien stuyvers.*
6. *Den Schoter sal ook goede opzigt houden op broecken, encken, velden en veenen, zooveel het moegelijk is.*
7. *Den Schoter zal het hecke en postes voor het Emsterbroeck moeten houden en de Griift en Weteringhs moeten aanvullen en daarvoor proffijteeren het gras op den Emsterdyck, maer met geen losse beesten moegen weyen.*
8. *Den Schoter zal al het goet dat hij schut int schuthok moeten brengen tenwaere het inheems en kostbaar goet was, dan sal hij het de eygenaren dadelijk bekend moeten maecten.*
9. *Den Schoter sal alle diegenen die hij heeft geschut off op andere fouten heeft gekregen aan den Boerigter in het naeste boeregt moeten aanbrengen sonder te verswiegen bij verlys van sijne affitie.*

Uit vorenstaande blijkt dat de schoter of scheuter een duidelijke politie-taak had. Een der voornaamste taken was wel het schutten van vee, dus het ophokken van vee dat op verboden grond werd geweid. Maar hij was ook behulpzaam bij de schouw, zoals blijkt uit artikel 2 van Capittel 1 van het Boerrikt.

"Den Boerichter sal hebben een schoter en ses geswoorenen, daer hij mede sal schouwen enckes en broeckes, dijcken en dammen, weteringen, en leygraven, zoo van outs gebruyck is geweest.

We zien hier dus dat ook de waterschapszaken door het boerrikt werden behartigd. De Boerrikt werd om de twee jaar verkozen, op de eerste zondag na Sint Petri (22 februari).

De schoter was ook betrokken bij de executie van de straf, zoals moge blijken uit art. 32 van Capittel 2:

Wie in boete koemt te vervallen door toestemminge van het boerrikt en dieselve niet wilde betaelen door aansegginge van den Schoter, zoo sal men hem door den Schoter en geswoorenen executeeren en een pand afhaelen. En soo den delinquent het gehaelde pand niet weder quame te lossen dan zal den Boerrikt en erfgenaemen het bij Kerckespraeke door haar Schoter mogen vercoopen voor de boete daar zij in geëxammeneerd zijn.

Ook de Boerbrieff van het Eper Dorper en Wisselder Gilde, opgesteld d.d. 3 maart 1704 (en in origineel aanwezig in het Rijksarchief, Arnhem), spreekt over de schoter, maar er is geen sprake van een aparte instructie, zoals in Emst en Westendorp.

Evenals in het Boerrecht van Emst is ook in de Eper Boerbrieff een artikel gewijd aan de orde op de jaarlijkse rechtzitting, het zgn. Boerrikt. Dit betreft de zgn. "rechtsvrede", niemand mocht de rust op de rechtzitting verstoren, opdat de rechter(s) zijn (hun) taak goed kon(den) uitvoeren.

Als iemand mit geweer of te bilen mit Boerrikt quame, soo sall hem den schoter het geweer afgenomen en indien hij het weijgert over te geven zal gebrueckt hebben een tonne bier.

Ook in deze Boerbrieff staan verschillende bepalingen omtrent het loon van de schoter.

art. 28: *Den Schoter hebben van een peijndinge 4 stuyvers en van een bodinge 2 stuyvers.*

art. 30: *Den Schoter zal hebben van ieder Bouwman eene jaarlijk twee gast roggen en van een half Bouwman of 'n Koter één gast, die in de voors. Enk saayen dan zal zij den Schoter soo draegen dat niemand met regt daar over kan klagen.*

Het principe van de beloning is in beide buurten dus hetzelfde, de schoter wordt per actie betaald, schutten van vee, boden, e.d. en hij heeft een basisloon dat hem in natura door de erfgenamen wordt verstrekt.

Het zgn. Boerboek van Emst en Westendorp van 1773 tot 1853 is bewaard gebleven en aanwezig in het Rijksarchief, Arnhem).

Hierin staat de verantwoording van de om de twee jaar wisselende boerrikters. Waarbij uiteraard ook de uitgaven voor de schoter. Deze kosten worden echter niet afzonderlijk verantwoord, zoals blijkt b.v. uit de verantwoording over de jaren 1789/1790.

Boerrikt Hendrik Lambertus Witteveen, zoo als hij die heeft gedaan voor de erfgenaamen van het voorgeschreven Boerrikt als voor het eerst de scheuter zijn verdienst eraf.

Later gebruikt men de term: *Na aftrek van de scheuter zijn Jura*. Wel zijn voor hem geregeld geboekt uitgaven voor schoenen (twee paar voor f.4,80). Ook aanzeggingen, bv. voor poffenverkoop en voor kerkenspraak komen geregeld voor.

In de laatste jaren wordt de aandeel dat de scheuter ontvangt van de opgelegde boeten apart vermeld, zoals bv. in 1851:

Wolter Tellegen met de koe f.0,55: f.0,40 voor de scheuter.

Eén van de laatste posten voor de scheuter is die in 1851:

Rondlopen om te laten teekenen f.1,40.

In het Rijksarchief Arnhem is nog een kasboek van het Eper gilde, bijgehouden van 1853 tot 1861.

Hierin komt jaarlijks een post van f.25,— voor als loon van A. Wagenaar, de scheuter. Hij werkte ook als arbeider voor het Gilde en werd als zodanig apart betaald, zoals blijkt in 1853: *A. Wagenaar, salaris als scheuter en turf gestoken: f.28,30*. Tot 1861 wordt jaarlijks f.25,— aan de scheuter betaald.

Uit dit kasboek blijkt dat in die jaren ook de nachtwachten uit de kas van het gilde werden betaald. Dat zijn vanaf 1854: W. van Egteren en H. Jansen, die 's winters f.6,— per maand krijgen en 's zomers f.5,75 per maand. Gedurende de zes wintermaanden krijgt één van hen f.2,25 per maand als lantaarnopsteker. In 1857, krijgen ze f.6,— per

maand, is f.72,— per jaar. In 1856 komt H. Lammers in de plaats van W. van Egteren.

Zoals we reeds eerder hebben vermeld, (zie Ampt Epe no. 79) werden Lammers en Jansen in 1871, bij de overname van de nachtwachten door de gemeente, in gemeentedienst benoemd.

In het gemeentearchief te Epe, bevindt zich een kasboek van het Zukergilde, van 1835 tot 1900. Ook hier komen we diverse uitgaven aan de scheuter tegen. In de eerste jaren is dat G. van Werven, die voor de volgende uitgaafposten staat geboekt: 1841/43, voor het maken van keuren: 1843/45 voor het maken van enkvrucht f.0,50: idem voor twee publicatiën f.0,20 en in 1845/46: G. van Werven, scheuter f.1,25.

Met ingang van 1846/47 wordt H. Huiskamp benoemd, afwisselend als buitengewoon opzichter of als buitengewoon veldwachter. Hij ontvangt als zodanig een jaarsalaris van f.20,—

Met ingang van 1853/1854 komt daarbij G. Kieskamp, die als buurt-richter f.15,— per jaar ontvangt. In 1860/61 staat Huiskamp het laatst als buitengewoon veldwachter op de loonlijst. Met ingang van 1863/64 wordt per jaar f.60,— als tractement uitbetaald aan de buurtcommissie (van drie personen). H. Huiskamp komt dan nog wel voor, maar dan als sneeuwruimer, 6½ dag, totaal verdiend f.3,25!

Uit de eerder vermelde opgave, waarbij de scheuters apart werden genoemd, kan dus blijken dat zij niet als buitengewoon veldwachter werden aangesteld, omdat zij geacht werden hun opsporingsbevoegdheid te ontleen aan hun functie. In de veertiger jaren van de vorige eeuw komt hierin verandering, want uit een gemeentelijke opgave d.d. 7-12-1848 worden als buitengewone veldwachters aangemerkt: Frederik Koekoek, Gerrit v.d. Esschert, Jan Vorsthoof, Albert Beesten, Aart Wagenaar (Eper dorp), Hermen Huiskamp (Zuuk), Arent Scheper van Essen (Emst en Westendorp), Hendrik van Werven, Hendrik en Bart Visscher, (Gortelse Bos) en in Vaassen Jan Sieberink en Willem Hulshof.

De buurtschappen vragen nu een aanstelling als buitengewoon veldwachter aan.

Zo in 1841, als de geërfden van de buurtschap Emst een verzoek doen om een buitengewoon veldwachter. In zijn advies stelt de burgemeester:

Omdat het nu de slimste tijd is niet te lang wachten met de benoeming. De persoon van Arend Scheper van Essen lijkt geschikt. Hij is als vrijwilliger met de schutterij alhier uitgetrokken en vervolgens overgegaan bij de Jagers van Van Dam. Er is niets te zijnen nadele bekend.

In 1854 komt er een verzoek van L. Brummel, lid van de commissie van beheer over de buurtgronden in Emst (die in de plaats is gekomen van de tweejaarlijks verkozen boerrichter), om C. Vis te benoemen tot buitengewoon veldwachter, "*speciaal belast met de politie over de buurtgronden van Emst*". Dit is dan ter vervanging van Aart Schepers van Essen, die na een conflict over zijn bezoldiging is afgetreden als scheuter van Emst en Westendorp.

Op 20-7-1854 wordt D. Haverkamp benoemd tot buitengewoon veldwachter op verzoek van het Polderbestuur van Epe en Emst. Blijkens een opgave van de burgemeester d.d. 3-7-1854, krijgt hij geen vast loon, maar "*een gulden voor elke aanhaling door hem gedaan*".

Zoals reeds vermeld verzochten diverse grondeigenaren voor hun boswachter of jachtopziener een commissie als onbezoldigd c.q. buitengewoon veldwachter.

Voorbeelden hiervan zijn:

1847: Gerrit van den Esschert, op verzoek van de heren Marius, Schutstal van Woudenberg en Viëtor, belast met de veldpolitie over hun eigendommen.

1851: Gerrit Blok te Wapenvelde, in Heerde, Epe en Hattem over de in die gemeenten liggende eigendommen van Gresfeld en de familie Daendels.

1852: B. Palm te Heerde, over de bezittingen van Mr. Tulleken in Heerde en Epe.

1860: Peter Berrevoets over de bezittingen van Baron Isendoorn à Blois.

1881: Spek voor Epe, Ermelo en Apeldoorn voor de bezittingen van Baron Roosmale-Nepveu.

Maar ook voor andere objecten werd het wenselijk geacht iemand opsporingsbevoegdheid te geven, zoals in 1848, als Willem Tombrink wordt benoemd tot buitengewoon veldwachter van het Apeldoorns kanaal. En in 1858 verzoekt P. de Bruin, aannemer onderhoud Apeldoorns kanaal, om Herman Buienhuis te benoemen tot buitengewoon veldwachter binnen de gemeenten Apeldoorn, Epe, Heerde en Hattem, speciaal belast met de politie over het Apeldoorns kanaal.

Soms is er een zeer bepaalde aanleiding om voor een bepaald gebied iemand met opsporingsbevoegdheid aan te stellen, zoals blijkt uit de brief d.d. 2-11-1853 van de burgemeester aan de C.d.K.: *Verscheidene ingezetenen van de uiterste grenzen aan de zijde van*

Oene en Heerde, hebben bij mij klagten ingeleverd over de verregaande onveiligheid der streek waarin zij verkeerden, daar inwoners van Heerde gedurig hun knollen en spurriezaad van hun land stelen en zij bevreesd zijn dat vooral de aanstaande winter daarin geen verbetering zal aanbrengen. In Oene is slechts één veldwachter die onmogelijk dagelijks die afgelegen streken kan surveilleren om welke reden ik Uw Edg. verzoek tot buitengewoon onbezoldigd veldwachter dezer gemeente te willen aanstellen Hendrik Nuyen, oud 46 jaar, daglooner, wonende midden in de bedoelde omtrek onder Oene en die zich daartoe ook heeft aangeboden. Te zijnen nadeele is mij niets bekend en het zou alzoo een weldaad voor die streken zijn.

De Commissaris des Konings heeft echter bezwaren tegen het voorstel, omdat de aan te stellen buitengewoon veldwachter geen bezoldiging in het vooruitzicht is gesteld. En hij vervolgt:

Van zoodanig ambtenaar kan op den duur geen behoorlijke dienst worden verwacht. Als er behoefte is aan meer veldwachters dan moet de gemeente daartoe beslissen en geld daarvoor beschikbaar stellen. Aangezien dit wel het laatste is waartoe de gemeente bereid is, komt er een ander middel. De inwoners van Oene dienen een request in om Nuyen toch te benoemen en de C.d.K. gaat door de knieën!

Op 7-8-1868 stelt de burgemeester voor om als onbezoldigd veldwachter aan te stellen Willem Wensenk, geb. 6-8-1846, zoon van gemeenteveldwachter Jan Wensenk, met de volgende argumentatie:

Hoewel de gemeenteveldwachter niet zoo geheel jong meer is, maar nog wel zeer geschikt voor de dienst, zou hij er hooge prijs op stellen dat zijn zoon hem overal kan vergezellen en onder zijn leiding zich tot den dienst kan bekwamen. Het zijn zeer fatsoenlijke mensen waarmee de administratie geen oneer zal oogsten.

Zoals we nog zullen zien, ging deze opvolging echter niet door.

In 1890 verzoekt de burgemeester aan Gerrit Pannekoek, oud 66 jaar, commissie te verlenen als onbezoldigd buitengewoon gemeenteveldwachter.

Pannekoek is wegwerker aan de weg Epe-Tongeren, waar vele vischkarren passeren waarvan de geleiders herhaaldelijk de bermen berijden, daardoor schade veroorzaken, waartegen dan in 't vervolg gewaakt kan worden.

Als in 1851 de Rijkspolitie wordt ingesteld komen we vanaf die tijd ook de commissie van onbezoldigd rijksveldwachter tegen. Op 19-4-1858 wordt die commissie verleend aan de gemeenteveldwachters in Epe, waardoor hun opsporingsbevoegdheid tot het gehele Rijk wordt uitgebreid. Maar ook anderen worden als zodanig aangesteld, zoals in 1866 J. de Zoete, bosbaas in Tongeren en in 1880, Hendrik Sprokholt, bosbaas in Welna.

Blijkens een opgave d.d. 1886 waren er toen in de gemeente 8 onbezoldigde gemeenteveldwachters en 14 onbezoldigde rijksveldwachters. Op 14-10-1858 doet de burgemeester een verzoek uitgaan om Aart Keijzer, tot dan onbezoldigd gemeenteveldwachter, tot onbezoldigd rijksveldwachter aan te stellen. Als reden tot dit verzoek wordt aangegeven dan Keijzer nagenoeg aan de grens met Heerde woont. Als hij rijksveldwachter is is hij in de gelegenheid ook in Heerde zijn aanhalingen te doen, die hij thans niet vermag te constateren. Volgens de burgemeester kan Keijzer lezen en schrijven, hij is een actief man die de justitie als rijksveldwachter goede diensten kan bewijzen.

In 1871 stelt de burgemeester voor om Reijer van den Esschert aan te stellen als onbezoldigd rijksveldwachter.

tot meerdere surveillance in het Gortelsche Bosch, alwaar zijn vader boschwachter is. In dat bosch, plm. 1000 bunder groot, wordt veel gestroopt, zoodat het den boschwachter niet onverschillig is dat zijn zoon hem vergezelt en tevens aanhalingen kan doen.

Dd. 16-12-1886, verschijnt er een "Instructie voor de Buitengewone Gemeenteveldwachter in de Provincie Gelderland."

Artikel 5, het laatste artikel, luidt:

Zij zullen zich ten allen tijde moeten doen kennen als ijverige en voor hunne betrekking geschikte personen. Ongehoorzaamheid, slecht gedrag of misbruik van sterken drank zullen, naar bevind van zaken, schorsing of ontslag ten gevolge hebben.

Tot slot nog een persoonlijke herinnering. In 1898 werd Arend Huisman, werkzaam als bosarbeider in Tongeren, aangesteld als onbezoldigd gemeenteveldwachter. Vermoedelijk omdat hij ook wat toezicht op de jacht uitoefende. Als wij het als jongens in zijn ogen wat al te bont hadden gemaakt, dreigde hij ons "zwart op wit te zetten". Een dreigement dat nooit werd uitgevoerd en ik betwijfel of hij ooit een proces-verbaal heeft opgemaakt.

Deventer

L. van den Bremen.

Verslag van de samenkomst van Oudheidkundige Verenigingen op de N.O.-Veluwe.

Datum: 28 februari 1987

Plaats: Elburg

Aanwezig: Verenigingen uit Elburg, Epe, Hattem, Harderwijk, Heerde, Nunspeet en Oldebroek.

Opening:

Deze eerste vergadering is op uitnodiging van de Oudheidkundige vereniging "Arent thoe Boecop" te Elburg.

De voorzitter hiervan, de heer T. Bergstra, heet de afgevaardigden hartelijk welkom en zet de bedoeling van deze middag uiteen:

Hij constateert in de samenleving een groeiende belangstelling voor het persoonlijke - het gemeenschappelijke - en het historische verleden en ziet dan ook een steeds grotere interesse voor verenigingen die zich met deze verledens bezig houden.

Deze bijeenkomst is informeel: kennismaking, wat doen wij als vereniging, hoe kunnen wij elkaar stimuleren en informeren.

Presentatie

Na deze inleiding krijgt elke vereniging de gelegenheid iets over zichzelf te vertellen en geeft aldus een profielschets van haar functioneren.

Na de Pauze.

Na het drinken van een kop koffie in het prachtige Gruithuis is er gelegenheid samen van gedachten te wisselen.

Er worden veel opmerkingen gemaakt en vragen aan elkaar gesteld met daaruit soms voortvloeiende afspraken:

Afspraak: * Sprekerslijsten uitwisselen.

* Publicaties door meerdere verenigingen verzorgd:

te denken valt aan een boekwerk over de landgoederen op de N.O.-Veluwe. Voordeel van deze samenwerking is een grotere oplaag en daardoor financieel aantrekkelijker.

Hattem en Heerde enthousiast voer het onderwerp landgoederen. Op een volgende vergadering een redactie samenstellen.

* Samenwerking Open Monumentendag in later stadium. Eerst maar één meemaken.

Afspraak: * Adressen van elkaar opnemen in ledenstand en daardoor uitwisselen van tijdschriften

* Topografische kaarten verzamelen en misschien uitgeven. Wat is samen haalbaar, vooral financieel?

Zijn er al kaarten aanwezig? (Hattem).

* Gezamenlijke presentatie naar de IJsselakademie.

Eerst nagaan of dit wenselijk en mogelijk is

Volgende vergadering hierop terug komen.

* Archeologie A.W.N. sectie N.W.-Veluwe zoekt mensen die willen participeren en/of leiding willen geven bij Arch. Onderzoek. Verzoek vooral gericht aan Epe en Heerde.

Vraag: "Hoe komt het dat zo weinig autochtonen belangstelling voor onze verenigingen hebben?"

Suggesties: * meer onderzoek en artikelen over recente gebeurtenissen (laatste 50 of 60 jaar).

* interviews met nog levende personen.

* vermelden en beschrijven van nog "levende" gebruiken en beroepen.

N.a.v. deze vraag werd de opmerking gemaakt dat een groot ledenaantal de doelstellingen van de vereniging negatief kan beïnvloeden. (archeologie, historisch onderzoek etc.).

Op verzoek van Harderwijk zal ook Ermelo dit verslag toegestuurd krijgen en voor de volgende vergadering worden uitgenodigd.

Volgende vergadering.

Elke vereniging heeft deze middag zeer positief ervaren en aanvaardt dan ook het voorstel één maal per jaar samen te komen.

Als vaste datum: LAATSTE ZATERDAG IN FEBRUARI

In 1988 zal dat zijn op zaterdag 26 februari te Oldebroek. Deze vereniging zal voor die dag de convocaties versturen en de leiding van deze bijeenkomst hebben.

Notulist: G. Ruijs
Elburg.

Verslag contactdag van Stichting Regio Contact

Zaterdag, 14 november 1987, hield de Stichting Regio Contact Vecht/Veluwe/IJsselstreek een contactdag in Epe.

De Huishoudelijke Vergadering werd omlijst door een ontvangst in het gemeentehuis, een rondwandeling door het dorp, een rondleiding in de Ned. H. Kerk en een bezoek aan de Gemeentewoning en Klederdrachtenmuseum.

Ook werd de betekenis van ds. Prins voor het kerkelijk/sociaal en cultureel leven van Epe naar voren gebracht.

De dag werd afgesloten door een dia-presentatie van de Stichting "Veluwse beken en sprengen".

D. te Riele

(Mevrouw Lijda van den Bremen-Jonker, in Epe en vooral in Zuuk bekend om de knappe musicals die ze voor en over de buurtschap Zuuk geschreven heeft, bood ons onderstaande komische happening ter lezing aan. Wij hebben zo van dit brokje bekoorlijke nostalgie genoten, dat wij het gaarne publiceren. Het is toch ook een stukje Eper historie).

R.P.

Gerritje Heering

Waar nu aan de Hoofdstraat in Epe het pand van juwelier Huyssoon en Fotopol is, stond vroeger een ouderwets hoog huis.

Tenminste, in mijn kinderogen was het groot en deftig. Enkelen onder u zullen het waarschijnlijk beter voor zich zien dat ik, maar ach..... de herinnering is voor ons ieder persoonlijk, nietwaar?

In dat voor mij zo deftige huis woonde Gerritje Heering.

Ja..... vergeeft u mij dat ik dat zo onparlementair zeg, maar in ons oude Epe waren nu eenmaal minder Mijnheren en Mevrouwen dan vandaag de dag.

Van vader op zoon en van moeder op dochter kende de éne familie de andere, en ik verzeker u..... Wanneer u de moeite zou nemen, om dat alles eens na te gaan..... U zou versteld staan, hoe verwant veel oude Eper geslachten aan elkaar zijn.

Maar nu wil ik terug komen op Gerritje Heering.

Het zal zo'n kleine veertig jaar geleden zijn, dat op een stralende dag in juli, de taxi van Tjeerd Visch in het hem zo vertrouwde slakke-gangetje over de Zuukerenk reed, richting Zuuk.

Tjeerd reed altijd zó bedaard, dat hij in het hedendaagse verkeer gewoon een gevaar op de weg zou zijn.

Enfin, Tjeerd moest Gerritje afzetten op nummer D 69. Dat was nog in de tijd dat er geen Zuukerenkweg 14 bestond. Dus D 69. Met een breed gebaar gleed de taxi over het hofpad. Gerritje steeg uit als was

ze Hare Majesteit zelf..... en er zal wel afgesproken zijn, dat Tjeerd laat op de middag weer vóór zou rijden om Gerritje thuis te brengen. Tjeerd met een vaart van 30 terug richting Epe, en Gerritje liep het hofpad op naar de boerderij, waar ze een bezoek zou brengen aan Opoe Jonker.

En hoe die middag verliep, is hier niet zozeer van belang, want waar zullen twee echte oude Epersen over gepraat hebben..... Ik zou het u niet meer kunnen vertellen, hoewel ik zo nog zo voor me zie. Gerritje..... vrolijk stemmig vrouwtje, met kort geknipt grijs haar.... En mijn eigen Opoe Jonker, de welhaast meest vertrouwde figuur uit mijn kinderjaren. En voor mijn gevoel allebei stok en stokoud.

Maar waar ik nu eigenlijk naar toe wil is dit:

Die middag is niet zozeer in mijn herinnering gebleven, maar wel de avond.

Want toen het zo tegen zessen liep was er geen Tjeerd Visch..... en om een uur of zeven nog niet.

Nu denkt u misschien: "Nou, dan pak je toch even de telefoon". Och, lieve mensen..... wie onder de boerenbevolking had er in die jaren telefoon? Maar auto of geen auto, en gezellig of niet gezellig..... Gerritje moest wel naar huis. "Achter op de fiets" werd er geopperd. Nou was Gerritje niet al te vlug meer ter been, dus van dat idee stapte men maar vlug af. Dat duurde zo nog een tijdje, tot mijn moeder aarzelend zei: "Gârretje, as wule de melkkârre noe is nemp, dan legge wule doar een matras op, en trekke wule oe wel noar huus toe". Nu moet u weten..... dat melkkarretje was een tweewielig laag wagentje, en nu niet direkt het meest komfortabele voertuig.

En je moet er vandaag aan de dag maar eens om komen, maar Gerritje zei grif: "Dâs bes, want ik mutte toch op huus an". En zo gebeurde het. De melkkar werd in orde gemaakt. Een matras op de bodem, wat kussens in de rug, en Gerritje nam plaats met een brede glimlach, want de humor van het gebeuren zag ze best in.

En daar ging het dan. In de avondzon..... over de Zuukerenk, richting dorp. En je zou zeggen: "Dat is het dan".

Ware het niet, dat deze wondere karavaan.....

Twee mensen die een karretje trokken, met daarop een oud grijs dame-tje, daar weer achter m'n zus en ik..... en allemaal met het grootste plezier van de wereld.....

Ware het niet, dat dit vijftal ter hoogte van de flat aan de Zuukerweg bijna tegen de Harmonie op liep, die juist deze avond gerepeteerd had..... of ergens een serenade gebracht.....

Dat doet er eigenlijk ook niet toe.

Maar als was het afgesproken werk, marcheerde de voltallige Harmonie voorop, richting Hoofdstraat, om Gerritje met vliegend vaandel en slaande trom thuis te brengen.

Zouden zulke dingen nu nog kunnen?..... Ik weet het niet.

Wel herinner ik me nog de woorden van Gerritje, toen ze zo stijf als een plank van de kar gehesen werd:

"Dât ik dit noe nog magge mee maak'n, zo âchter de meziek an thuis komm'n Mâ verduld, noe mu'k nog noar Tjeerd Visch um de taxi te betaal'n".

Lijda van den Bremen-Jonker.

(Dat Lijda ook over poëtische kwaliteiten beschikt, moge blijken uit het volgende gedichtje)

Leven.

Ut olde lêven is as een jâs
die met oe lief is mee egruud
met hier en doar wat sleetse plekk'n
want doar is't lêven mee emuud.

Een nieje jâs kan mooier liek'n
mâ meestâ zit e minder bes
dât duurt dan ok weer een stuk lêven
en dât blik dan oe lêvensles.

Lijda van den Bremen-Jonker.

Van de redactie

Vragenrubriek

Het komt nogal eens voor, dat bestuursleden of redacteur vragen worden gesteld over onderwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van de gemeente Epe. ^{de antwoorden} Indien mogelijk worden die vragen regelrecht aan de betrokkene verstrekt. Vaak zijn die vragen en antwoorden interessant genoeg om in ons "Mededelingenblad" gepubliceerd te worden. Soms zijn het vragen waarop we het antwoord schuldig moeten blijven, terwijl er onder onze lezers misschien personen zijn die het antwoord wel weten.

Dat is de reden waarom we in ons blad een Vragenrubriek willen introduceren. Men kan vragen stellen die, voor zover mogelijk, zullen worden beantwoord en indien interessant voor ons lezerspubliek, gepubliceerd. Iedere lezer krijgt dan de gelegenheid ons te helpen bij het vinden van het juiste antwoord of te reageren op de vraag en/of het antwoord. Ons "Mededelingenblad" kan er alleen maar boeiender door worden. Wij rekenen op uw medewerking aan dit initiatief. Uw vragen/antwoorden/reacties kunt u sturen aan de Redactie van het "Mededelingenblad" van Ampt Epe: Beekstraat 46, 8162 HB Epe.

Vrouwenkiesrecht

In het begin van deze eeuw begon de strijd van de vrouwen voor emancipatie en daarmee ook de strijd voor het verkrijgen van actief - en passief kiesrecht. Dat dit streven niet uitsluitend in de steden van ons land werd gevoerd maar ook op het platteland, blijkt uit een scriptie van mevrouw J.P. den Breems-in 't Veld uit Heerde, die handelt over de Vrouwen Kiesrecht Beweging in Epe en Heerde van 1910 tot 1923. Een onderwerp waarover in ons orgaan nog weinig of niets is geschreven.

De schrijfster heeft ons toestemming verleend enkele gedeelten van haar studie in "Ampt Epe" te publiceren.

In de volgende aflevering van ons Mededelingenblad zullen wij het eerste deel over dit interessante onderwerp aan u voorleggen.

R. Paasman.

Boekennieuws

Landschap en plaatsnamen van de Noordoost-Veluwe door:

Dr. D. Otten.

Uitg.: De IJsselakademie, Kampen 1987

Let. opg., reg. ill. 118 pag. f

De herkomst en betekenis van de plaatsnamen van de Noordoost-Veluwe kunnen niet eenzijdig taalkundig worden verklaard.

Dr. Otten maakt duidelijk dat de plaatsnamen te maken hebben met de geschiedenis, ontginning en het gebruik van de gronden. Daarom geeft hij een uitvoerige landschaps- en nederzittings-geschiedenis van de Noordoost Veluwe.

Verder geeft hij de verklaring van enkele elementen die veelvuldig in de plaatsnamen voorkomen, zoals "broek", "enk" en "loo". Het belangrijkste hoofdstuk behandelt de betekenis en herkomst van ruim honderd plaatsnamen van de Noordoost-Veluwe.

Belangrijk daarbij is de vroegste vermelding in het archiefmateriaal, details van oude kaarten, fragmenten van archiefmateriaal en foto's van het landschap en historisch interessante punten.

Over Postiljons, Brievengaarders, Bodes en Postdirekteuren

door: E. Agterhuis.

uitg.: Heemkunde Hattem, themanummer 32 a, sept. '87.

bijlagen: bronvermelding, ill.

Een onderzoek naar de geschiedenis van het postvervoer in en (zeer ruim) om Hattem.

Om met elkaar in contact te blijven als men niet in elkaars omgeving woonde gebruikte men het schrijven van brieven.

Wat verstaat de Postwet uit 1950 onder een brief?

"Een op papier, perkament of daaraan gelijk stelde stoffen, gestelde persoonlijke mededeling, al dan niet in een gesloten omslag". Vanaf ong. 1525 ging de overheid zich met postvervoer bemoeien. Hattem speelde een niet onbelangrijke rol vanwege de aanwezigheid van het Katerveer. Allerlei verbindingswegen kwamen bij dit veer samen: vanuit het westen, zuiden, noorden en oosten. Daarom was Hattem voor de hele regio belangrijk.

Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken te Vaassen.

Publicatie nr. 12. Beken, sprengen en watermolens op de Veluwe bibliografie door W. Oosterloo en A.J. IJzerman.

73 pag. f 5,— voor leden f 7,50 voor nietleden.

tel. bestellen: 05788 - 1919 of per giro 3576 129 bij bovenstaande stichting.

Deze publicatie bevat rapporten, nota's e.d. betrekking hebbende op beken, sprengen en daarmee verbonden watermolens.

Kwartaalblad Stichting Regiocontact Vecht/Veluwe/IJsselstreek.

9e jaargang nr. 2. Juli '87.

Artikel: "Wat is een kasteel?" Blz. 6 t/m 11.

Een duidelijk en gemakkelijk leesbaar artikel.

9e jaargang nr. 3 okt. '87.

Artikel: Epe, een bekoorlijk dorp op de Veluwe.

Een uitgebreid verslag over alle gebouwen in het dorp Epe, die de moeite waard zijn. Dit i.v.m. de a.s. contactdag van het Regio-contact in Epe 14-11-'87.

De Kermis.

uitg. tijdschrift 'Het Loar' nr. 31 derde kwartaal '87.

Naar aanleiding van de Vaassense kermis en jaarmarkt op de 2e donderdag in oktober, een beschrijving van het ontstaan en geschiedenis van de kermis.

Mandegoed schandegoed.

door: Dr. H.B. Demoed.

uitg.: De Walburg Pers, Zutphen 1987.

lit. opg.: ill.: reg.: f 39,50.

De markeverdelingen in Oost-Nederland in de 19e eeuw.

Mandegoed, goed in mandelig, gemeenschappelijk eigendom, strekt de eigenaar tot schande, was de gedachte die reeds aan het einde van de 18e eeuw leefde. Wetgeving in het begin van de 19e eeuw leidde tot verdeling van de gemeenschappelijke markengronden onder de eigenaren van de gerechtigde boerenerven. Hiermee kwam een einde aan het eeuwenoude instituut marke. In deze studie wordt nagegaan wat de verdelingen betekenden voor de verschillende sociale groeperingen in de marken - de gewaarden en de ongewaarden - en wat de ruimtelijke gevolgen van de delingen waren.

Aan de hand van een voorbeeldmarke, Azelo in Ambt Delden, wordt aanschouwelijk gemaakt wat de verdeling betekende voor de individuele boer.

D. te Riele.

Mededeling:

Zaterdag 7 mei houdt de Stichting Regio-contact Vecht/Veluwe/IJsselstreek een fietstocht: "Merkluydenfietstocht" in de omgeving Epe en Heerde.

Langs oudè boerderijen in Epe en Heerde en door "De Dellen" en andere bosrijke natuurgebieden. Lengte 35 km. Mogelijkheid tot bezoek aan Klederdrachtmuseum Epe of Museumboerderij Hagedoorns-plaatse.

Start: Café restaurant 'Stern', Hoodstraat 108, 8261 AN Epe.

Café restaurant "'t Olde Posthuis", Dorpsstraat 47, 8181 NH Heerde.

Tijd: 10.30 uur - 13.30 uur.